

Sve je besplodno i besmisleno »kad i najbrtkiju misao sustižu sluz i krv« (»Requiem«). U impresivnoj pjesmi »Requiem« konačno je uspostavljena neraskidiva veza između tijela i duha u preobrazbi i nestajanju.

Deset pjesama u prozi ciklusa »K neizrecivom« nije bez razloga posvećeno »sjeni Ludwiga Wittgensteina«, utemeljitelja škole o filozofiji običnog jezika. Te pjesme, očigledno, korespondiraju s njegovim mislima.

Posljednjih pet pjesama zbirke (»Europa ante portas ili mala poema o smrti«) čini cjelinu koja je zapravo vlastiti prošireni podnaslov. U toj kratkoj poemi pjesnik se i sam stavlja u središte evropskih zbivanja. Tangirani su i London, i Moskva, i Balkan, s aluzijom na mogućnost novih ratnih klanja i besmislenih žrtava, tu je i za nas posebno aktualna alternativa »arbaicanja« u Ruhru prema objavi da smo ljudi. Nigdje se, međutim, više ne radi o cilju, nego samo o kruženju – bez povratka. Logičan je to završetak »Majstora zebnje«, ali i neosporivi kraj jedne duge trase u poetskom djelovanju Ernesta Fišera, koji ostavlja samo dva rješenja: prestati stvarati ili izvršiti radikalan pomak u načinu pjevanja. Kao što su pokazale zbirke »Morje zvun sebe« (1978) i »Sjeverozapad« (1981), pjesnik se odlučio za drugu naznačenu mogućnost.

Na pitanje koliko je ulogu pri stvaranju i intoniranju »Majstora zebnje« odigrala autorova želja da se i definitivno potvrdi kao jedan od pjesnika okupljenih oko biblioteke »Razlog« (u kojoj je objavljena i citirana zbirka), sa svim značajkama njihove poezije, vjerojatno može potpuno odgovoriti samo Fišer.

Činjenica je, međutim, da godine od 1972. do 1976. donose niz previranja i prijeloma u njegovu intimnom životu i da mu nisu bile sklone. A kad pjesnik s razlogom razmišlja o Svijetu i Smislu postojanja, onda nije bitno događa li se to na rubu Balkanskog ili Skandinavskog poluotoka.

Kažimo još samo da je Fišer i u »Majstorima zebnje« ostao vjeran svom pjesničkom postupku koji se temelji na vrlo uspješnom korištenju semantičkih i sintaktičkih stilema, a rezultat su efektne, originalne metafore i profinjen ritam. Takvo se pjevanje može ostvariti samo u slobodnom stihu, pa se poneka rima zaista javlja kao slučajnost.

BORO KAPETANOVIĆ: »CRNKA I LJEŠNIK«,
»SVJETLOST«, Sarajevo, 1982.
Piše: Zoran Đerić

»Ovaj tekst je izvan zadovoljstva, izvan kritike, sav zahvaćen jednim drugim tekstom iz zadovoljstva« (prepisujem Rolana Barta »ZADOVOLJSTVO U TEKSTU«), jer »kritika se uvek odnosi na tekstove iz zadovoljstva, nikada na tekstove iz naslade« Bart to beleži računajući na zabranu, neizrecivost i beglasnost naslade. Tako i ovaj tekst ne može biti kritika, već pokušaj da se pribeliži ono valjano (radost i naslada) u pjesmama Bore Kapetanovića. Sa svega drugog skrenut je pogled, kao *jedina negacija*. A zbog čega to izbegavanje i skretanje? Zbog stihova Bore Kapetanovića koji *žele da budu čitani*, koji *nas žele* (podvučeni redovi upućuju na Barta).

Evo traženja, volje za nasladom, i izbegnutog brbljanja: »Pred ogledalom u spavaćoj sobi (Njen jezik bar jednom) Butine da mi lizne – (Ko lice kaluderice jutro) U samostanskom vrtu (Ružu dok miriše« – stihovi nisu iz zadovoljstva, već su nužda, dovode u *stanje gubitka*, ali, još uvek, nisu i obeshrabrujući. Gledano iz ugla zadovoljstva, oni deluju dosadno. Uopšte – suprotstavljanje zadovoljenog i nezadovoljenog, neizbežno je, koliko i nekorisno, jer ne daje prednost nijednoj strani: *zadovoljstvo je izrecivo, naslada to nije*.

»Niko od prisutnih nije znao
Da je učiteljica bez gaćica
I da jedva čeka
Da se vrati u sobu«

(iz pesme »RODITELJSKI SASTANAK«)

ili:
»S rukama u gaćicama«
Moja učiteljica leži na stolu i vrišti
A noge joj se klate preko stola«

(iz pesme »MUŠKARAC«)

Ovi stihovi potvrđuju da je naslada neodvojiva od skandala. Iščašen lirski subjekt je rascepljen, ali »uživa u isti čas u postojanosti svoga ja i u njegovom propadanju« (R. Bart).

Je li zadovoljstvo *prosta stvar*, kao što se veruje? Treba li ga *prezirati* ili *zahtevati* po svaku cenu? Zadovoljstvo, svakako, nije *bezazleno*, niti *neutralno*. Ako je korisno i prijatno, onda svakako nije suvišno, već – potrebno. Tako i pesme Bore Kapetanovića, i pored svih nedostataka, obradovale su me, jer su mi omogućile da, vodeći računa o njima, bolje čujem nešto drugo (Barta, na primer). A nedostatak pesama Bore Kapetanovića je u tome što pružaju premalo otpora svakoj analizi, i ne krive oštre kritičarske eksere. Dobro zabiti ekser, ovde, to je vrlo lako (ali ne i opravdano). Pesme Bore Kapetanovića ne vredaju, ali i ne oduševljavaju. Ne insistiraju na nasladi, ali ni na kajanju. Plene jednostavnošću i duhovitošću (kako primećuju recezenti. A. Sidran i B. Čučak). Zasnovane su, najčešće, na dosetki, ali ne i na njenom odnosu prema nesvesnom (Frojd).

Ima Bora Kapetanović i nekoliko traklovski intoniranih stihova:

»Negdje iza ovih ružnih zidova

Trune mlada žena

Koju bih volio vidjeti«, kao i u pjesmi »Ginekolog«...

Razmišlja pjesnik i o budućnosti poezije, istoimena pesma jedna je od uspelijih u knjizi, pa zaključuje:

»O ne

Ne strepim za sudbinu poezije

Mada o ovoj pesmi

Razmišljaj s punim revolverom!«

Treba, na kraju, priznati da u zbirci pesama »CRNKA I LJEŠNIK« preovladavaju pesme ljubavne tematike, *ljubavne* u svom doslovnom, podosta izrabljenom značenju (na šta upućuje i naziv knjige). Ali ne ostaje Bora Kapetanović samo na zaljubljenom uznošenju krasne drage (crнке), ne upućuje joj uobičajeno »ljubavno pismo«, već ismeva i ironiše svoje mladenačke zanose, svoje »prve grehe«. Podsmehuje im se, ali ih se ne odriče, jer ima u njima neke skrivene slasti, ili tek otkrivene lepote. Ukus zabranjenog (žudnja za njim), opor je, ali najsladi. Posebno je često (i bolno) prizivanje bludne učiteljice, a u tim pesmama, punim erotskog naboja, potvrđuju se redovi koji se odnose na nasladu i njenu neizrecivost, vraćanje u stanje gubitka, iskreno žaljenje propuštenog i potajne želje, sada tek zrelo rasplamsale. Lešnik, simbol samoplodnosti, straha i zatvorenosti, koga treba tucati da bi se otvorio i predao svoj ukusni plod – koliko god je zgodna dosetka (*tucati* u žargonu je izraz za *seksualni čin*), toliko je i uspela metafora za pesnika kome je *zadovoljstvo* uskraćeno, a lični svet zatvoren. Jer, knjiga »CRNKA I LJEŠNIK«, i pored svega drugog, najviše je intima ispovest, otvaranje lirskog subjekta, naravno, ne bez straha da ga (tako ogoljenog) pošude »svinje«.

ANTE STAMAĆ: »ODRONSKE POREDBE«,
»Naprijed«, Zagreb 1982.
Piše: Goran Rem

U ovoj se poeziji iskustvo prošloga, povijesnog ispisuje fenomenološki. Ono istječe iz teksta kao spoznata načelo. I to sa sviješću da je počelo, da je utisnuto kao nezaborav(lje)ni trag. A time se, sviješću, gustoća fenomenološkog egzistencijalistično rastiječe. Mučna svijest, dakle, druga je razina, natpovijesna, ali opet tako baš i izrazito sinkronijska (ovovjeka i zbiljski suvremena). Kao vremenska potka otvorena individualnim tkanjima, pojavama tekstualnih samoispitivanja. Ona se, pak, ostvaruju i sondiranjima i viziranjima i »ludiranjima«. Tako se samoispitivanje trojako okreće/obraća okruženostima:

1. Sondiranjem se ispituje bit svoga pojavljivanja u (sinkronom) jeziku.

1.1. Mjestimično se othodi i u metatekstualnost:

»Riječ je dakako o dekompoziciji
to trunje zbog rasuča
slika u sto odblijesaka«

(»O čemu je riječ«)

1.2. Ponekad se iskušavaju i (recidivistične) mogućnosti bivanja u nekoj drugoj jezičnoj sinkroniji (»Ulomak iz Marulića«), ili se porabe dijalektalizmi (riječi, sintagme) sintetično, te u službi konstrukcije, no ne kao »osporavanje«.

1.3. Međutim, uglavnom su to zgusnuta, fenomenološki upisivanja zavičajnih lokaliteta, čime se dokida pitanje identiteta, a omogućuje produktivnije utkivanje (u tu potku) drugih niti (koje tada mogu preuzeti i mjesto potke). Tu se otvara prostor za viziranje.

2. Viziranjem, tj. promatranjem svoga okružja, voljnog ili nevoljnog, »predu« se te ostale niti. Iz voljna se okružja ispisuju iskustva iz »kvalitetnih« susreta: s prijateljima, knjigama, poezijama, filozofijama; a u nevoljna okružja se može dospjeti pomakom u »kvaliteti« ili sumnjom, jednako kao i slučajnošću. Nije slučajna sumnja, podsmijehom iskazivana, u pjesmi »Prigodom dodjele godišnjih nagrada«:

»grizljivci dobačenih ogrizina
s velike gozbe u povodu Dodjele...«

Okružuju se okrenuti upitom o smislu, o svjetlu s obzorja nasuprot Hegelova viziranja:

»Podi
gdje malo svjetla, na odronu« (»Odronske poredbe«)

Sviješću se zatim vrtjeti promatrajuć svoju označiteljnost u odnosima s označenima svijeta:

»Izбирatelj sam dakle
mnogoprotežnih znakova
i vješt rasuča vrač« (»Sučelice«)

Tu se negdje, ukratko, duhovne struje Stamaćeve poezije, koje, naslonjene na »gustinu Tinove« poezije, od nje se odražavaju, kreću u poneka ironiziranja, ili, uistinu, u kritička suzvučja ako gledamo prema suvremenoj, hrvatskoj, mladoj pjesničkoj proizvodnji.